

Uluslararası Sosyal Siyasal ve Mali Araştırmalar Dergisi

International Journal of Social, Political and Financial Researches

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ussmad>

Araştırma Makalesi/ Research Article

Yaşlı Bireylerin 6 Şubat Depremleri Sonrası Yaşam Deneyimleri: Diyarbakır İli Örneği

Life Experiences of Elderly After February 6 Earthquakes: The Case Of Diyarbakir Province

Burcu Temel^a, Özgür Altındağ^b

^a Psikolojik Danışman/Sosyal Hizmet Bilim Uzmanı, MEB, keserciburcu@gmail.com, ORCID: 0009-0005-4860-2777

^b Doç. Dr., Dicle Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü, ozgur.altindag@dicle.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4828-7501

MAKALE BİLGİSİ

Makale Gönderim Tarihi: 18.09.2025

Makale Kabul Tarihi: 25.10.2025

Anahtar Kelimeler: 6 Şubat depremleri, yaşlı, yaşlılık, doğal afet, sosyal hizmet

JEL Kodları: I14, I18, I31, J14

ÖZ

Bu çalışma 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremler sırasında ve sonrasında Diyarbakır ilinde yaşayan yaşlı bireylerin yaşadığı deneyimleri inceleyerek, karşılaştıkları sorunları görünür kılmayı ve bu doğrultuda yaşlılara yönelik hizmet ve politikaların geliştirilmesine katkı sunmayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemiyle ve fenomenolojik yaklaşım doğrultusunda yürütülen çalışmada, 19 yaşlı bireyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler MAXQDA 24 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Bulgular; Deprem Anında Yaşananlar, Deprem Sonrası Süreç, Yerel ve Merkezi Yönetimlere Yönelik Eleştiriler ve Beklentiler ve Çözüm Önerileri olmak üzere dört ana tema altında toplanmıştır. Bulguların değerlendirilmesinde ekolojik yaklaşım ve Max-Neef'in temel ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramından yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda yaşlı bireylerin afet süreçlerinde hareket kısıtlılığı, temel ihtiyaçlara erişim, sağlık sorunları ve ekonomik güçlükler gibi çok boyutlu sorunlar yaşadığı ortaya konulmuştur. Çalışma yaşlı bireylerin afet süreçlerindeki kırılganlıklarına odaklanmakta ve çözüm önerileri sunmaktadır.

ARTICLE INFO

Article Received: 18.09.2025

Article Accepted: 25.10.2025

Keywords: February 6 earthquakes, elderly, old age, natural disaster, social work

JEL Codes: I14, I18, I31, J14

ABSTRACT

This study aims to examine the experiences of elderly individuals living in Diyarbakir province during and after the earthquakes that occurred on February 6, 2023, to highlight the problems they encountered, and to contribute to the development of services and policies for the elderly in this regard. Conducted using qualitative research methods and a phenomenological approach, the study involved in-depth interviews with 19 elderly individuals, and the data obtained was analyzed using the MAXQDA 24 program. The findings were grouped under four main themes: Experiences During the Earthquake, The Post-Earthquake Process, Criticisms and Expectations of Local and Central Governments, and Proposed Solutions. An ecological approach and Max-Neef's hierarchy of basic needs theory were used in the evaluation of the findings. The research revealed that elderly individuals experience multidimensional problems during disaster processes, such as limited mobility, access to basic needs, health problems, and economic difficulties. The study focuses on the vulnerability of elderly individuals during disaster processes and offers solutions.

Giriş

Doğal afetlerin, bireylerin ve toplumların yaşamlarını derinden etkileyen, fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan çok boyutlu sonuçlar doğuran olağandışı durumlar olduğu düşünüldüğünde özellikle depremler ani ve yıkıcı etkileriyle geniş kitleleri etkileyen afet türleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin aktif fay hatları üzerinde yer alması nedeniyle 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli olarak meydana gelen ve 11 ili etkileyen büyük depremler yaşanmasına ve Cumhuriyet tarihinin en yıkıcı afetlerinden biri olarak kayda geçmesine neden olmuştur. Akdur (2001) afeti *“toplumun olağan yaşam düzenini bozan, onun yanıt verme ve uyum sağlama kapasitesini aşarak, dış yardıma gereksinim doğuran, büyük miktarlarda can ve mal kaybı ile sonuçlanan ekolojik olaylar”* olarak tanımlamıştır (s.1). Bu depremler de sadece fiziki yıkıma sebep olmamış, aynı zamanda afetzedelerin ruhsal durumlarında ve sosyal yaşamlarında da derin etkiler bırakmıştır. Yaşlı bireylerin gelişim özellikleri ve yaşam koşulları dikkate alındığında depremden en çok etkilenen gruplar arasında olduğunu söylemek mümkündür. Yaşlılık dönemi Konak ve Çiğdem (2005) tarafından bir ‘kayıplar dönemi’ olarak ifade edilmektedir (s. 27). Yaşlılığın ‘kayıplar dönemi’ olarak tanımlanması yaşlılığın aslında bir ‘yas’ süreci olarak da ifade edilmesi anlamına gelmektedir. Kayıp ve yas ilişkisi çerçevesinde değerlendirildiğinde yaşlılık döneminin belirli zorluklarla karşı karşıya kaldığı bir dönem olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Yaşlılık dönemi aynı zamanda biyolojik olarak gerçekleşen hücre hasarlarına bağlı olarak fizyolojik yeterliliğin azalmasıyla kendini gösteren bir süreçtir. Fiziksel kapasitenin azalması ile kalp ve solunum hastalıkları, kanser ve diyabet gibi hastalıklara sahip olma olasılığı artmaktadır (Bilir, 2018, s.13). Yaşlı bireyler bu değişimlerin ortaya çıkardığı sorunlar nedeniyle kırılgan gruplar arasında değerlendirilmektedir. Bu nedenle afetler söz konusu olduğunda yaşlı bireyler daha kırılgan bir konuma sürüklenmektedir. Bu bağlamda afet sonrası yaşlı bireylerin yaşam deneyimlerinin incelenmesi; ihtiyaçlarının doğru anlaşılması, sosyal hizmetlerin etkili planlanması ve afetlere hazırlık çalışmalarının yaşlılık bakış açısıyla yeniden değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın amacı 6 Şubat 2023 depremleri sonrasında Diyarbakır ilinde yaşayan yaşlı bireylerin deneyimlerini nitel araştırma yöntemleriyle derinlemesine incelemek, karşılaştıkları sorunları tespit etmek ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmektir. Diyarbakır ili depremin merkez üssü olmamakla birlikte ciddi yapısal hasarların ve sosyal etkilerin gözlemlendiği illerden biri olarak dikkat çekmektedir. Yaşlıların afet sonrası süreçte karşılaştıkları fiziksel, psikolojik ve sosyal sorunların yerel bağlamda değerlendirilmesi hem bölgesel hem de ulusal afet politikaları açısından yol gösterici olabileceği düşünülmektedir. Çalışmada yaşlı bireylerin deprem sonrası yaşamlarını nasıl deneyimledikleri, hangi sorunlarla karşılaştıkları, bu sorunlarla nasıl başa çıktıkları ve ne tür desteklere ihtiyaç duydukları nitel araştırma yöntemleri aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, afet sonrası sosyal hizmet müdahalelerinin yaşlı bireyler odaklı olarak şekillendirilmesine katkı sunmayı ve afetlere karşı yaşlı dostu toplum yapısının geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır. Yapılan bu çalışma Diyarbakır ili özelinde yaşlı bireylerin deprem sürecinde yaşadıkları problemleri ortaya koyarak ulusal düzeyde politikaların geliştirilmesine kaynak oluşturacağı ve literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada yaşlı bireylerin deprem sonrası yaşam deneyimlerinin çok boyutlu yapısını anlayabilmek amacıyla Bronfenbrenner'in Ekolojik Sistem Kuramı ve Max-Neef'in İhtiyaçlar Hiyerarşisi çerçeve olarak benimsenmiştir. Ekolojik model, insanların yaşadığı ortamlarda insan gelişimini yaşam boyu yöneten süreçler ve koşullarla ilgili bir teoridir. Bu teori Bronfenbrenner tarafından ortaya koyulmuş olsa da çalışması, 1870 yılında Berlin'de komşuluk ilişkilerinin çocukların gelişimi üzerindeki etkileri üzerine yapılan bir araştırmada multidisipliner bir çalışmanın yıllar boyunca yürütülen deneysel araştırmalarından elde edilen sonuçlara dayanmaktadır (Bronfenbrenner, 1994, s.37). Hem doğa hem de insan tarafından inşa edilmiş fiziksel çevre ile birlikte aile, arkadaşlar, toplumsal ağlar, politik ve ekonomik yapıları içine alan sosyal çevre, ekolojik perspektifin odağındadır (Teater, 2015). Bireyin yakın ilişkide olduğu aile ve arkadaşlar sistemleri olduğu gibi, bireyin doğrudan ilişkisi olmayan daha geniş kapsayıcılığı olan sistemler de bu yapı içerisinde yer alır (Zorbaz ve Bilge, 2019). Bunlar yasal düzenlemeler, ekonomi, politik yapı vb. sistemler olabilmektedir. Ekolojik sistem yaklaşımında birey, tüm sistemleri etkiler ve etkilediği bu çevreden de etkilenerek birbirlerini şekillendirirler (Gitterman ve Germain, 1976). Bu özellikleriyle ekolojik kuram, yaşlı bireylerin afet sonrası yaşadıkları sorunları yalnızca bireysel düzeyde değil aynı zamanda aile, toplum, kurumlar ve kültürel yapı bağlamında değerlendirmeye olanak tanımaktadır. Öte yandan Max-Neef'in ihtiyaçlar yaklaşımı, insan ihtiyaçlarının bir sistem olarak anlaşılması gerektiğini, tüm insan ihtiyaçlarının birbiriyle ilişkili ve etkileşimli olduğunu ve sistem içinde hiyerarşi olmadığını belirtmiştir (Max-Neef vd., 1991, s.17). Neef, temel insan ihtiyaçlarını ihtiyaçları gideren yapılardan ayırmış, değişen ihtiyaçların giderilmesinin biçim ve yöntemlerine odaklanmıştır (Altındağ, 2017, s.12). Neef'in modelinde temel insan ihtiyaçlarını “yaşamı sürdürebilme, koruma, duygulanım, anlama, katılım, boş zaman, yaratıcılık, kimlik ve özgürlük” ihtiyaçları; tatmin edicileri “varoluş, sahip olma, eylem ve etkileşim” olarak farklı etkinlik düzeylerinde sınıflandırılmıştır (Max-Neef vd, 1991, s. 32-33). Bu ihtiyaçlarını anlamaya yönelik bu bakış açısıyla Max Neef'in ihtiyaçlar hiyerarşisi yaşlı bireylerin yalnızca fizyolojik

ihtiyaçlarını değil; korunma, sevgi, aidiyet, anlam, kimlik gibi temel insani ihtiyaçlarını da merkeze alarak, afet sonrası hangi ihtiyaçlarının karşılanamadığını ve bu eksikliklerin yaşlıların yaşam kalitelerini nasıl etkilediğini ortaya koymada yol gösterici olmuştur.

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı Diyarbakır il merkezinde yaşayan ve 6 Şubat Kahramanmaraş merkezli depremleri yaşamış 60 yaş üstü yaşlı bireylerin deprem sonrası yaşam deneyimlerini ve bazı özelliklerine göre (cinsiyet, yaş, medeni durum, yalnız yaşama, sağlık durumu, travmatik olay geçmişi, deprem sonrası kalınan yer, şu an yaşadıkları yer, evinin hasar durumu...) karşılaştıkları sorunları ve ihtiyaçlarını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda yaşlılar için yapılacak çalışmalara yönelik önerilerde bulunmak yine araştırmanın amaçlarındandır.

1.2. Araştırmanın deseni

Bu araştırma, yaşlı bireylerin deprem sonrasındaki yaşam deneyimlerini, bu deneyimlere verdikleri anlamları ve bu süreçle nasıl başa çıktıklarını anlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, yaşlı bireylerin deprem anında ve sonrasında ortaya çıkan ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçları karşılama yollarını belirleyerek, elde edilen bulgular doğrultusunda öneriler geliştirmeyi hedeflemektedir. Nitel araştırmalar insanların deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını, deneyimlerini nasıl yorumladıklarını ve dünyalarını deneyimlerine göre nasıl kurduklarını anlamaya çalışır (Merriam, 2023, s. 5). Maanen'in (1979) tanımına göre "nitel araştırma, doğal olarak meydana gelen belirli fenomenleri tanımlamaya, kodunu çözmeye, tercüme etmeye ve anlamını anlamaya çalışan bir dizi yorumlayıcı tekniği kapsayan bir şemsiye terimdir." (s.520). Sosyal bilimlerin temel yönelimi olarak Edmund Husserl ve Alfred Schutz'un yirminci yüzyılın başında ortaya attığı, insanların deneyimlerini anlamlandırma ve tanımlama biçimlerinin çalışılmasını ifade eden fenomenolojiyi belirli felsefi temellere dayandırmışlardır. Fenomenolojinin felsefi varsayımı "sadece deneyimlerimizden öğrenebileceğimizdir" (Merriam, 2023, s. 9). Bu nedenle yaşlıların deprem deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarını ortaya koymayı hedefleyen bu çalışma fenomenolojik yaklaşımla ele alınmıştır.

Fenomenolojik yaklaşım, benzer olay ve olguyu deneyimlemiş bir grup insanın yaşantılarının incelenmesi ve gözlemlenmesine dayalı anlatı araştırmalarını ifade eder (Creswell, 2013). Kahramanmaraş depremi bilinen bir durumdur ancak bireylerin depremi nasıl yaşadığı, deprem sürecini nasıl anlamlandırdığı konusuna odaklanmak fenomenoloji çalışmalarının odaklandığı bir konudur. Bu çalışmada 6 Şubat depremlerini yaşamış yaşlı bireylerin deneyimlerini ve depremi algılama biçimlerini derinlemesine anlama ve analiz etmeye yönelik bir çalışma planlandığından fenomenolojik yaklaşımın uygun olduğu görülmüştür.

1.3. Araştırmanın katılımcıları

Bu araştırmanın öznelere Diyarbakır il merkezinde yaşayan ve 6 Şubat Kahramanmaraş merkezli depremleri yaşamış 60 yaş ve üstü yaşlı bireylerdir. Nitel çalışmalarda araştırmacının çalışma yapılacak alanla ilgili bilgi sahibi olması ve ilk elden veri elde edilmesini gerektirmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 80). Nitel çalışmaların bu özelliği göz önünde bulundurulduğunda araştırmacının yaklaşık 10 yıldır Diyarbakır'da ikamet etmesi ve araştırma olgusunu Diyarbakır'da yaşamış olması araştırma alanının seçiminde önemli bir rol oynamaktadır. Örneklem seçiminde depremten etkilenen yaşlı bireyler arasından çalışmanın amacına uygun kişiler seçilerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kullanılan kartopu örneklem tekniği, araştırma için bilgi ve veri kaynağı sunabilecek kişilerin saptanmasında önemlidir. Veri toplama süreci içerisinde ilk katılımcıların önermesiyle kişiler kartopu gibi büyüyecek ve yeni katılımcılara ulaşılmasını sağlayacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 120). Toplamda 19 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu katılımcılardan 9'u erkek 10 tanesi kadındır. Kadın katılımcılar K, erkek katılımcılar E harfi ile kodlanmıştır. Katılımcılarla ilgili tanımlayıcı bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcılarla İlgili Tanımlayıcı Bilgiler

Katılımcılar	Yaş	Eğitim	Aylık Gelir	Sosyal Güvenlik Sistemleri	Meslek	Medeni Durumu	Hanedeki Kişi Sayısı	Birlikte yaşadığı kişi
K1	78	Okuryazar Değil	4.200	Yaşlılık Aylığı	Ev Hanımı	Eşi vefat	2	Evlenmemiş çocuk
K2	64	Lisans	80.000	Emekli Sandığı	Okul Müdürü	Evli	2	Eşi
K3	78	Okuryazar Değil	15.000	SSK	Ev Hanımı	Eşi vefat etmiş	1	Yalnız
K4	60	Lisans	75.000	Emekli Sandığı	Öğretmen	Hiç Evlenmemiş	2	Kız kardeşi
K5	77	Okuryazar	26.000	SSK	Ev Hanımı	Evli	2	Eşi
K6	85	Okuryazar Değil	20.000	SSK	Ev Hanımı	Eşi vefat etmiş	2	Evlenmemiş çocuk
K7	71	İlkokul	18.000	SSK	Ev Hanımı	Eşi vefat etmiş	3	Boşanmış çocuk ve torun
K8	71	Okuryazar	Geliri yok	SSK	Ev Hanımı	Evli	3	Eşi ve evlenmemiş çocuk
K9	71	Okuryazar Değil	15.000	Emekli Sandığı	Ev Hanımı	Eşi Vefat etmiş	1	Yalnız
K10	68	Okuryazar Değil	8.700	BAGKUR	Ev Hanımı	Eşi Vefat etmiş	2	Evlenmemiş çocuğu
E1	81	Okuryazar	8.400	Yaşlılık Aylığı	İnşaat İşçisi	Evli	2	Eşi
E2	62	Lise Terk	22.000	Yok	Büfe/Seyy ar Satıcı	Evli	11	Evlenmemiş çocuklar
E3	71	Okuryazar Değil	4.200	Yaşlılık Aylığı	Mevsimli k İşçi	Eşi vefat etmiş	2	Evlenmemiş çocuğu
E4	77	Lise	20.000	Emekli Sandığı	Emekli/E mlak	Eşi vefat etmiş	2	Evlenmemiş çocuk
E5	77	İlkokul	26.000	SSK	İşçi Emeklisi	Evli	2	Eşi
E6	69	Lisans	67.000	Emekli Sandığı	Öğretmen	Evli	2	Eşi
E7	67	Önlisans	30.000	SSK	İşçi Emeklisi	Evli	3	Eşi ve evlenmemiş çocuk
E8	66	İlkokul	19.000	SSK	Memur Emeklisi	Evli	5	Eşi ve evlenmemiş çocuklar
E9	80	Okuryazar Değil	16.000	SSK	İşçi Emeklisi	Evli	3	Eşi ve evlenmemiş çocuk

1.4. Veri Oluşturma Süreci

Verilerin inşa edilme sürecinde öncelikle araştırmanın kapsamına uygun kişilerle ilgili bilgi toplanılmıştır. Katılımcılara araştırma ile ilgili tüm bilgiler verilmiştir. Bu bilgilerin yazılı olduğu bir onam formu hazırlanmış ve görüşme öncesi katılımcılara imzalatılmıştır. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcıların kendilerini rahat ifade edebilmelerine imkân sağlamak için görüşmelerin yalnız yapılması tercih edilmiştir. Ancak görüşmeci ve katılımcı arasında dil farklılığı olması durumunda çevirmen desteği alınmıştır. Görüşmeler 2025 yılının şubat ve mart aylarında, sahada doğrudan katılımcılarla yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Veri toplama süreci yaklaşık 1 ay sürmüştür. Görüşmelerin yüz yüze yapılmasının araştırma sürecine olumlu katkıları olduğu düşünülmektedir. Deprem gibi travmatik bir deneyimi paylaşan yaşlı bireylerle görüşürken aynı fiziki ortamı paylaşmak ve yakından gözlemlemek araştırmacı ve katılımcılar arasında bir bağ kurulmasına vesile olarak görüşmelerin derinliğini artırmıştır. Katılımcılara araçlar üzerinden ulaştırılması araştırmacı ile katılımcı arasındaki güveni inşa eden önemli bir faktör olmuştur. Görüşmeler genellikle 25-40 dk arasında sürmüştür. Görüşmelerin tanışma ve sohbet kısımları süreye dahil edilmemiştir. Toplam süre 8 saat 24 dakikadır. Kişi sayısına bölündüğünde ortalama sürenin 26 dk olduğu görülmektedir.

1.5. Araştırma Verilerinin Analizi

Yarı yapılandırılmış görüşme formuyla yapılan görüşmelerin kaydedilmesi için kayıt cihazı kullanılmış olup, görüşmeler deşifre edilerek Word programında yazılı hale getirilmiştir. Verilerin temizlenmesi ve düzenlenmesinden sonra kısa cevaplı sorular hariç tutularak toplamda 122 sayfa veri elde edilmiştir. Verilerin yazılı hale getirilmesi için Transkriptor ve TurboScribe adlı programlardan faydalanılmıştır. Online transkript programları konuşmaların şiveli olması, Kürtçe ve Zazaca görüşmelerin olması ve çevirmen desteğinde 3. konuşmacının bulunması sebebiyle etkili bir veri sunamamıştır. Bu nedenle bu görüşmeler Word programının dikte özelliği kullanılarak araştırmacının seslendirmesiyle yazılı hale getirilmiştir.

Dijital ortamda Türkçe yazılı metinler haline getirilen görüşmeler nitel verilerin analiz edilmesinde kullanılan MAXQDA 24 programıyla analiz edilmiştir. Programın nasıl kullanılacağına yönelik bilgi sahibi olmak adına online platformlar üzerinden eğitimler alınmıştır. Kodlama sürecinde araştırmacının kuramları göz önünde bulundurularak tümdengelimsel, katılımcıların ifadelerinden yola çıkılarak tümevarımsal bir stratejinin kullanıldığı hibrit bir yaklaşım benimsenmiştir.

İlk aşamada katılımcı anlatıları satır satır okunmuş ve ifadelerde yer alan anlamlı birimler doğrudan veriye dayalı biçimde açık kodlama yöntemiyle analiz edilmiştir. Açık kodlama, nitel veri analizinin başlangıç aşamasında araştırmacının anlamlı olabilecek her türlü veri parçasını keşfetmeye açık bir şekilde kodladığı, esnek ve tümevarımsal bir süreçtir (Meriam, 2023, s. 170).

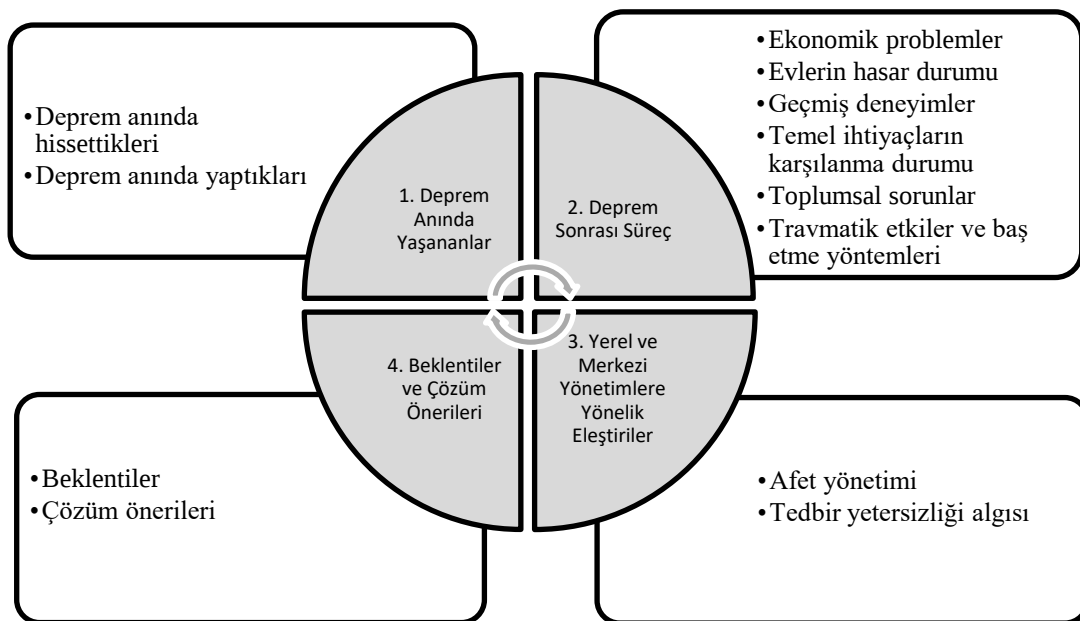
Saldaña (2023), nitel veri analizinde açık kodlamayı “ön kodlama” olarak adlandırmakta ve bu süreci araştırmacının verinin içeriğine ve nüanslarına dikkat kesildiği, anlamları fark edip sahiplenmeye başladığı ilk aşama olarak tanımlamaktadır (s.115). Saldaña’ya (2023) göre birinci döngü kodlamalarının ardından analiz, daha soyut ve bütüncü bir aşama olan kuramsal kodlamaya evrilir. Bu aşamada araştırmacının temel temasını temsil eden merkezi bir kategori ya da çekirdek kavram belirlenmeye çalışılır. Saldaña, bu tür üst düzey kavramsal kodlamayı bazı kaynaklarda “seçici kodlama” ya da “kavramsal kodlama” olarak adlandırıldığını belirtmektedir (s. 250).

Açık kodlama sonucunda elde edilen kodlar, kuramsal kodlama aşamasında içeriksel benzerlik ve bütünlük ilkesi gözetilerek bir araya getirilmiş; temalar ve kategoriler oluşturulmuştur. Daha sonra ortaya çıkan bu tematik yapı araştırmacının kuramsal çerçevesini oluşturan ekolojik yaklaşım ve Max-Neef’in ihtiyaçlar yaklaşımı ile ilişkilendirilerek temaların kuramsal düzeyde daha derin bir biçimde ele alınması sağlanmıştır.

2. Bulgular

Araştırmadan elde edilen veriler, “Deprem Anında Yaşananlar”, “Deprem Sonrası Süreç”, “Yerel ve Merkezi Yönetimlere Yönelik Eleştiriler” ve “Beklentiler ve Çözüm Önerileri” olmak üzere dört tema altında sınıflandırılmıştır.

Şekil 1: Temalar

2.1. Deprem anında yaşananlar

Yaşlı bireylerin deprem anında hissettikleri duygular ve yaptıkları eylemlerin mikrosistem (yakın çevre), mezosistem (sosyal ilişkiler arası bağlantılar), ekzosistem ve makrosistem gibi farklı çevresel sistemlerle olan ilişkisini açıklamak yaşlıların kriz durumlarındaki davranışlarını anlamak için önemli görülmektedir. Araştırma bulguları yaşlı bireylerin deprem anında hissettikleri duygular ve yaptıkları eylemlerin Max Neef'in ihtiyaçlar hiyerarşisinde yer alan korunma, yaşamı sürdürebilme, aidiyet ve katılım gibi temel ihtiyaçlarla ilişkilendirilmiştir. Deprem anında yaşlı katılımcıların hissettikleri korku, çaresizlik ve yalnızlık duyguları, sadece bireysel değil, toplumsal yapıların bir sonucudur.

Katılımcıların çoğu deprem anında yoğun bir korku, panik ve çaresizlik yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle yalnız yaşayan bireyler bu duyguyu daha şiddetli hissettiklerini belirtmiştir.

"Hawarey! Hawarey! (Zazaca'da feryat etmek anlamında kullanılan bir ünlem). O kadar korktuk ki balkondan mı kendimizi atalım kapıdan mı çıkalım dedik. O kadar korktuk." K1, yaş 78

"Vallahi kızım kıyametti kıyamet. Ceyran yoktu, yerin altından sesler geliyordu. Gökyüzünden de ışıklar geliyordu. Dışarıya çıktığımızda öbür tarafa baktık binalar falan yıkılıyordu. Biz dedik kıyamet kopuyordu artık... Kızım o an insanın aklına hiçbir şey gelmiyor dünya malı yani. O kadar korkmuştum." K6, yaş 85

"Öyle bir sarsıntı oldu ki sitemiz 14 katlı 11. kattayım o arada yataktayım ayağa kalktım ayakta duramıyorsun deprem anında. Yıkıyor seni düşürüyor yani. Korkutuyor insanı çaresiz hissediyorsun." E6, yaş 69

Deprem anında yaşanan korku, panik ve çaresizlik hissi korunma ihtiyacının karşılanamamasıyla ilişkili olabilmektedir. Yaşlılar özellikle daha önce travmatik deneyimler yaşamışlarsa deprem gibi ani ve yıkıcı olaylarla karşılaştıklarında güvenliklerinin tehdit altında olduğunu hissedebilirler. Yaşlıların yaşadığı korku ve panik mikro düzeyde bireyin içsel kaynaklarının zorlanması mezzo düzeyde destek sistemlerinin eksikliğiyle ilişkili olabilmektedir.

Deprem anında yaşanan korku bireyin yakın çevresinde mevcut olan güvenlik seviyesiyle ilişkilendirilebilmektedir. Yaşlı bireyler evdeki acil durum hazırlıklarına sahip değilse bu durum korku seviyesini artırabilir. Bireylerin aile, komşu ve yakın çevre ile etkileşimleri korku seviyelerini şekillendirir. Aile üyelerinin güven verici bir tutum sergilemesi yaşlı bireyin korku düzeyini hafifletebilir. Toplumun genel deprem hazırlık düzeyi, afet yönetim planları ve devletin depremle ilgili politikalara yaklaşımı da bireylerin korku duygularını etkileyen önemli bir faktördür.

Yaşlı bireylerin deprem anında hissettikleri çaresizlik yakın çevreleri ile olan ilişkileriyle bağlantılıdır. Aile üyelerinin ya da komşularının yaşlı bireye yardım etme kapasitesi bu duyguyu güçlendirebilir. Yalnız yaşayan bireyler, çevrelerinden fiziksel ya da duygusal destek alamadığında, çaresizlik duygusu yoğunlaşır. Çaresizlik bireyin mikro düzeyde kendi başına baş edememesi makro düzeyde afet sistemlerinin yetersizliğiyle ilişkili olabilmektedir.

Katılımcılar deprem deneyimleriyle ilgili olarak deprem anında korunma, başkalarına yardımcı olma, fiziksel sağlık nedeniyle kaçamama, aile üyelerinin korunmasına veya merak edilmesine yönelik hareket etme gibi davranışlar sergilediklerini ifade etmişlerdir.

"O deprem anında şeydeydim buradaydım. Torunlarım üst kattadır. Deprem anında baktım çok sallanıyor dedim acaba onları kurtarabilir miyim kapıya kadar gittim baktım çok sallanıyor dedim eğer bu böyle devam ederse ben yukarıya yetişmem yine de gittim." E5, yaş 77

Yaşlı bireylerin deprem anında ailelerine karşı duyduğu sorumluluk, onların katılım, sevilme ve özerklik ihtiyaçlarını etkiler. Aile üyeleriyle kurulan bu bağlar sadece duygusal destek sağlamakla kalmaz, aynı zamanda yaşlı bireyin bir sorumluluk üstlenme ve yaşlılık döneminin getirdiği yetersizlik duygusuna karşı yapabiliyor olmanın ifadesini taşır. Kriz anında aile üyelerine öncelik verilmesi toplumsal sorumluluk anlayışı ve bakım rollerinin yaşlı bireylerde nasıl içselleştirildiğini göstermektedir.

"Sadece dedim 'ya Rabbi sen star et ya Rabbi sen star et.' Öyle bir şey olmadı dedik inşallah bina yıkılmadı." E8, yaş 66 (Burada kullanılan "star et" ifadesi "koru, muhafaza et." anlamını taşımaktadır. "Rabbim bizi koru.")

"Yalnız dua ettik. Ne yapabiliriz? Biz Allah'a dua ediyoruz. Sen içten Allah'ı çağır. Allah seni darda bırakmaz yavrum. İçten doğru ama ben bugün korkmuşum. Allah'ı çağırıyorum." E4, yaş 77

Dua ederek sakinleşme makro sistem düzeyinde dini ve kültürel değerlerin etkisiyle şekillenen bir başa çıkma biçimi olarak düşünülmektedir. Aynı zamanda yaşlı bireyin yaşam boyu geliştirdiği inanç temelli başa çıkma mekanizmaları burada görülmektedir. Dua etmek, bireyin kişisel baş etme yöntemi olmasının ötesinde kültürel ve inanç temelli kaynaklardır. Dua ederek sakinleşmek, Max-Neef'in temel insani ihtiyaçlar yaklaşımına göre bireyin anlam arayışı, iç huzur ve korunma gibi ihtiyaçlarını karşılayan bir baş etme biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Deprem gibi kriz anlarında yaşananları anlamlandırmaya, ruhsal dayanıklılığı artırmaya ve kendini güvende hissetmeye yardımcı olur. Deprem anında hareket kısıtlılığı yaşayan bazı yaşlı bireylerin ifadeleri şu şekildedir:

"Millet kaldırdı yardım etti öyle çıktım. Bize yerden kaldırıp yardım ettiler. Deprem sırasında şurada yataktan düştüm o yüzden gelip kaldırdılar." K6, yaş 85

"Şimdi ben buradaydım. Ben burada oturuyordum. Herkes çıktılar. Vatandaşlar sokağa çıktılar. Ben çıkmadım. Hatta bir kapı komşu dedi "sen niye çıkmıyorsun millet gitmiş sokaklara?" Ben orada duruyordum. Edemiyordum. İnemedim." E1, yaş 81

Mikro sistem ve mezo sistem düzeyinde yaşlı bireyin fiziksel yetersizlikleri ve komşuluk ilişkilerinin etkili olduğu görülmektedir. Aynı zamanda afet öncesi planlamaların ve yardım sistemlerinin yaşlı bireyleri dikkate almaması bu durumun oluşmasında etkili olabilmektedir.

Fiziksel sağlık durumu, yaşlı bireylerin yaşama ve korunma ihtiyaçlarını doğrudan etkiler. Yaşlılık, hareketliliğin kısıtlanması ve sağlık sorunları gibi durumlarla ilişkilidir. Bu sınırlamalar bireyin acil durumlara karşı tepkisini zayıflatır ve güvenliklerini tehdit eder. Fiziksel güçlükler sadece acil durumlarda değil, aynı zamanda sağ kalma becerilerinin hayata geçirilmesinde de önemli bir engel oluşturur.

2.2. Deprem sonrası süreç

Afet sonrası yaşlı bireylerin sosyal ilişkilerinde yaşanan kopukluk, yalnızlık hissi ve destek eksikliği, psikososyal kırılganlığı artıran temel unsurlar arasında yer almaktadır. Şevik (2023), yaşlı bireylerin afet sonrası sosyal izolasyon yaşadığını, duygusal yüklenme ve yalnızlık hissini ruh sağlığını olumsuz etkilediğini ifade etmektedir.

Deprem sonrası süreç; ekonomik sorunlar, barınma güvencesizliği, geçmiş travmaların tetiklenmesi, güvenlik arayışı, zorunlu göç, temel ihtiyaçların karşılanamaması, toplumsal eşitsizlikler, psikolojik etkiler ve çeşitli baş etme yolları gibi çok katmanlı dinamikleri barındırmaktadır.

İnsanın evi gündelik yaşamdaki fiziksel güvenlik alanını temsil etmektedir. Yaşlıların evlerinin hasar durumu bireyin temel güvenlik ve barınma ihtiyaçlarını tehdit etmektedir. Aile ve komşular gibi sistemlerle olan ilişkiler deprem sonrası evleri hasar alan yaşlılar için önemli bir destek ağını oluşturmaktadır. Bu sistemlerin zayıf olması evleri hasar gören yaşlıların daha da izole bir süreç geçirmesine neden olabilmektedir. Yaşlıların evlerinin depremde hasar alması ihtiyaçlar hiyerarşisinde yaşamı sürdürebilme ihtiyacıyla doğrudan ilişkidir. Bu ihtiyaçların karşılanması için geçici güvenli barınma alanlarının olması, yaşlı erişimine uygun konutların yapılması ve yaşlılara yönelik psikososyal destek hizmetlerinin sağlanması gerekmektedir. Evi için yıkım kararı verilen ve yalnız yaşayan bir katılımcının eviyle ilgili ifadeleri şu şekildedir:

"Depremden dolayı zarar gördü yıkılacak. Orayı greyder gelip dümdüz yapacak." K6, yaş 85

"Giderim camiye devlete sığınırdım. Bana destek olmaları için. İllaki 40 gün camide geçmezdi. İnsanın kendine bir yer vermesi gerekiyor. Diğer yaşlılar için, dışarıda kalanlar için onlara bir yardım edilir bir yer tutulur. Devlet ve millet yardım eder. Fakirin de sahibi Allah'tır. Ama artık devlet insana bakıyor." K10, yaş 68

Bu ifade yaşlının mezo sisteminde eksikliklerin olması durumunda egzo sisteminde yer alan sosyal hizmet kurumları, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları gibi sistemlerin önemli bir rolü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sistemlerin yeterince kapsayıcı olmaması yaşlı bireylerin uzun süre mağduriyet yaşamasına neden olabilmektedir. Katılımcı burada sosyal destek sistemlerine olan güvenini ifade etmiştir. Ay (2022)'ın çalışmasında yaşlı bireylerin deprem sonrası yeni mekanlara uyum sağlamakta güçlük çektikleri ve eski evlerine karşı yüksek bir aidiyet duygusu besledikleri ortaya koyulmaktadır. Bu çalışmada da evlerinin hasarlı olmasından dolayı yaşlı bireyler benzer duygular yaşamaktadır.

Ekonomik sorunlar yaşlı bireylerin yalnız geçim kaynağını değil sosyal bağlarını, hayatta kalma imkanlarını ve karar alma süreçlerini etkilemektedir. Afet öncesi ekonomik zorluklar yaşayan yaşlıların afetin getirdiği ekonomik sorunların üstesinden gelecek maddi güce sahip olmamaları sosyal destek sistemlerinin ve afet yönetim planlamalarının işlerliği ile de ilgilidir.

“İmkanımız yok düşünme imkanımız. Yani taşınma imkanımız yoktur. Yani belki daha yeni bir ev filan olabilir. Yapı olarak belki daha yeni bir bina imkanımız olsaydı iyi olurdu ama yoktur.” E5, yaş 77

“Sıkıntı yaşadım kızım evim boşaltıldı kira veriyordum kira çıktı alamıyordum. Evim kiradaydı. Kirayı kiracı alıyordu. Bende kiraya veriyordum. Perişan oldum o depremde. Vallahi hala da zorluk yaşıyoruz kızım. 1 yıl kiradaydım o kirayı alıp veriyordum. Depremden sonra çocuklara gittim oğlumun yanına, bebeklerin yanına. Hem onlara baktım hem tek kalmadım. 5-6 ay orada kaldım. Masrafım da yoktu.” K9, yaş 71,

Deprem sonrası yaşlı bireyler için ekonomik zorluklar aynı zamanda temel yaşam ihtiyaçlarına erişimin kısıtlanması anlamına gelir. Bu durum hem korunma hem de yaşamını sürdürebilme ihtiyacının tehdit altında olduğu bir tabloya yol açabilmektedir. Max-Neef'in kuramına göre değerlendirildiğinde yaşamı sürdürebilme, koruma ve duygulanım ihtiyaçlarının karşılanmamasının yaşlı bireylerin psikolojik iyilik halini olumsuz etkilediği ve deprem yaşantısını tetiklediği söylenebilir. Katılımcıların ifadelerinden yola çıkılarak deprem sonrası süreçte temel ihtiyaçların karşılanması konusunda zorluklar yaşadıklarını söylemek mümkündür.

Katılımcılar, deprem deneyimlerinin olumsuz etkileri sebebiyle güvenli bir evde yaşamak, güvenli bir eve taşınmak ve geçici olarak güvenli bir yere göç etmek gibi istek ve tercihlerde bulunmuşlardır. Ekolojik yaklaşıma göre yeni çevrelere uyum sağlamak, yaşlı bireyler için hem fiziksel hem psikososyal düzeyde zorludur. Ancak yaşlı bireyler hem fiziksel hem de duygusal güvenlik ihtiyacı duymaktadır. Max Neef'in yaklaşımına göre yaşlı için bu durum öngörülebilir ve istikrarlı bir çevrede yaşama arzusunu ifade etmektedir. Yaşamı sürdürebilme ihtiyacı ile korunma ihtiyacı bu noktada çelişebilmektedir. Evinden ayrılmak tanıdık olanı terk etmek anlamı ifade ettiği için yaşlılar açısından bir güçlük oluşturmaktadır. Katılımcıların güvenlik arayışı ve göç konusundaki ifadeleri şu şekildedir:

“Ee soğuktur ne bi çorap ayağımızda suyun içine girdim ayağım buz gibiydi, ısınamıyorum. Arabada oturuyoruz soğuktur. Klima çalışıyı ısınmıyık. Sabah 8 oldu dedim kızım gidelim yeter...Tahta soğuktur orada uzanamıyorsun.” K3, yaş 78

“Böyle şey köy evleri falan bana çok cazip geliyordu o zaman Keşke bizim köyde bir evimiz olsaydı gidip orada kalaydık derme çatma da olsa.” K2, yaş 64

“Zaten biz kiraya gitsek kiraya kimse veremez. Mecbur köye gideceğim, köye gideceğim, orada bir çadır kuracağım. Orada kalacağım. Köy daha güvenli. Burada ne var? Burada nasıl olsa olduğumuz her şey köyde var.” E3, yaş 71

“Tek geldim(eve). Öyle korka korka içeri girdim. Birkaç bir şey aldım valize attım. Biz Diyarbakır'ı terk ettik, İstanbul'a gittik.” K4, yaş 60

Barınma insanlar için hayatta kalmanın ve yaşamı sürdürebilmenin temel unsurudur. Barınmak için uygun olmayan alanlarda kalmak bu ihtiyacın uygun karşılanamamasına neden olmakta ve yaşlıların fiziksel ve psikolojik sağlığını tehdit etmektedir. Barınma aynı zamanda korunma ihtiyacının karşılanması için de önemlidir. Yaşlı bireyler hastalık ya da fiziksel sağlık sebebiyle barınma alanlarında sorun yaşadıklarını ve ısınamadıklarını ifade etmişlerdir. Arabada, camide, okulda ya da sokakta kalmak yaşlı bireyin fiziksel kapasitesini zorlamaktadır. Soğuğa dayanıklılığı düşük, hareket kısıtlılığı fazla ve kronik hastalıklara sahip yaşlı bireyleri dezavantajlı konuma düşürmektedir.

Ekolojik yaklaşıma göre yaşlı bireylerin toplumsal sorunlara dair eleştirileri sosyal çevreleriyle kurdukları uzun süreli ilişkilerin bozulmasına yönelik tepkilerdir. Yardımların kötüye kullanılması ya da toplumsal dayanışmanın zayıflaması yaşlı bireylerin bağlı oldukları değer sistemini ve sosyal aidiyetlerini sarsar.

“Fakat yardım geldiğinde ihtiyacı olmadığı halde gidip alanları gördüm. Yani bizim ahlaki yönünden biraz revize edilmemiz lazım. Artık nasıl olur bilmiyorum bunu yapmamız lazım.” K4

“Kalabalıktı artı birbirimizden korkuyorduk hani şimdi bir şey mi çalmıya? Adam can derdinde hırsız gelmiş mal de mal derdinde.” E8, yaş 66

“...belki 50 100 tane kişi yazdı boşu boşuna(yardım için). Ulan Allah'tan korkun bu para devletin milletin parasıdır ha. Milletin parasıdır günahıdır. Ev zarar görmüşse yiyin ama zarar görmemişse niye elini atisin yiyiysen?...Yazdılar yazdılar 20-30 tane yazdı(yardım için). Kimse günahıtan korkmuyor ha diyor para gelsin. Bugün var yarın yok. Parayı ne yapacağız?” E9, yaş 80

İhtiyaçlar hiyerarşisi yaklaşımına göre bireyin katılım, anlam ve aidiyet gibi temel insani ihtiyaçların toplumsal ilişkilerle ve değer sistemleriyle karşılandığını söylemek mümkündür. Yaşlı bireylerin yardımların kötüye

kullanımı veya toplumsal duyarsızlık konusundaki eleştirileri bu ihtiyaçlarının ihlal edilmesine karşı geliştirdikleri tepkilerdir.

Bulgulardan elde edilen verilere göre depremi deneyimleyen katılımcılar deprem sonrası çeşitli travmatik etkiler göstermiş, depremin etkilerini hafifletebilmek için farklı yöntemlere başvurmuştur.

“Hawarey! Bir daha deprem olmasın ama sokakta da olsak olur. Yeter ki o sarsıntı olmasın. Hala yatağa girdiğimde korkuyorum acaba...Hala o korkum üstümde, hala sanki bina sallanıyor, hala korkuyoruz. İnsan ruhundan korkuyor ölüm zordur (ağlıyor, ağıt yakıyor).” K1, yaş 78

“Gece olunca kesinlikle uyuma vakti hiç uyumuyordum. Gece boyunca sabaha kadar ödüm kopuyordu. Bir ses geldi mi hemen bir daha olacak diye.” K2, yaş 64

“Düşüne düşün hep o depremi hayal ederken oturduğum yerde yatıyordum. Namaz kılıyorum oturduğum yerde uykuya geçiyordum.” K3, yaş 78

“Vallahi bu önümüzde ve arkamızdaki binaları yıktılar. O binaları yıkarken biz böyle burada sanki korku filmi gibi izledik. Ondan çok kötüydü unutamıyordum o binaların yıkıldığını” K2, yaş 64

Deprem sonrası yaşlı bireylerde görülen korku, kaygı ve üzüntü gibi travmatik etkiler; kayıplar, uzun süre süren korkular, yeniden deprem olacağı endişesi ve yaşananların zihinde sürekli canlanmasıyla daha da derinleşmiştir. Ekolojik yaklaşıma göre bu duygular bireysel özelliklerin etkisiyle birlikte yaşanan çevrenin güven verip vermemesiyle de ilişkilendirilebilir. Hasarlı evler veya geçici barınma alanlarında yaşamak, yaşlı bireylerin kendini sürekli tehdit altında hissetmesine neden olabilir. Bu durum birey-çevre ilişkisinin makro boyutta, yani kentsel planlama, afet yönetimi ve sosyal destek politikaları gibi sistemler düzeyinde yorumlanabilir. İhtiyaçlar hiyerarşisine göre yaşlı bireylerin yaşamı sürdürebilme, koruma ve duygulanım gibi temel ihtiyaçları karşılanmadığında travmatik etkiler kalıcı hâle gelebilmektedir.

Yaşlı bireyler deprem sonrası travmalarının üstesinden gelebilmek için farklı baş etme stratejilerini kullanmışlardır. Bunlar arasında konuşarak/paylaşarak rahatlatma, psikolojik destek arama, sosyal rollerin sürdürülmesi, yardım ederek duygusal rahatlatma sağlama ve inanç/din aracılığıyla baş etme bulunmaktadır.

“Şu şeyde bahçede otururduk parkta buradaki yıkım devam ediyordu hala. İşte konuşuyorduk kritik yapıyorduk olayları falan anlatıyordu paylaşıyorduk.” K4, yaş 60

Benzer deneyimi yaşamış insanlarla ortak bir duyguda buluşmak ve bunları paylaşmak yaşlı bireylerde olumlu bir etki yaratmaktadır. Bireyin yakın çevre ilişkileri bu noktada önemli bir faktördür. Konuşmak ve paylaşmak kişinin duygulanım ihtiyacının karşılanmasıyla doğrudan ilişkilidir. Kişi duygularını paylaşarak yalnızlık hissinin üstesinden gelebilir. Aynı zamanda duygularını ifade etme fırsatı sunduğu için dolaylı olarak anlayış ve katılım ihtiyacı ile ilişkilidir.

Yaşlılar hem deprem anında hem de deprem sonrasında sosyal rollerinden beklenen davranışları sergilemişlerdir. Deprem anında çocuklarını arama, torunları kurtarmaya gitme, çocuklarını düşünme... Henüz emekli olmamış ya da farklı görevleri sürdüren yaşlı bireylerin deprem sonrası süreçte sosyal rollerini sürdürerek travmatik etkilerle baş etmeye çalıştıkları görülmektedir.

“Ben öyle işte oradan kalkıp sabah yine okula geliyordum... Biz daha ziyade okula geldik onlara yardım etmek amacıyla öyle. Gündüz ben yani düşünmüyordum hiçbir şekilde kendimi daha ziyade işte insanları doyurayım, yemek getireyim işte ihtiyaçlarını karşılayayım diye öyle koşturuyorduk.” K2, yaş 64

İnanç ve din aracılığıyla baş etmenin yaşlılar için önemli bir destek mekanizması olduğu bulunmuştur. Bu durum depremi kader olarak görme ve dua ile teselli bulma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı katılımcılar dini ve kültürel pratiklerin sürdürülmesini önemli bulmuş, afet sürecinde maneviyatın desteklenmesinin kendilerine güç verdiğini belirtmişlerdir. Bu bulgu İran’da yapılan ve yaşlı bireylerin afet sonrası başa çıkma mekanizmalarını inceleyen bir çalışmayla örtüşmektedir (Ahmadi vd., 2018). Söz konusu çalışmada, yaşlı bireylerin dini başa çıkma, anlam üretme ve sosyal destek yoluyla dayanıklılıklarını artırdıkları ifade edilmiştir.

“Allah-ü Teâlâ bizi bırakmaz. Çünkü umudumuz Allah’tır. Başka kimseye umut etmiyoruz. Ona dua ederiz.” E4, yaş 77

“Yani o kadar insan öldi. İnsan ne kadar olsa candır insan üzüliyor ben de olabilirdim çocuklarım da olabilirdi yani insan başına ne geleceğini bilmiyor o kadar yani ne yapalım yani Allah’ın emri.” K5, yaş 77

Depremi kader olarak görmek ve dua ederek teselli bulmak ekolojik yaklaşıma göre bireyin yaşadığı çevreyle, inanç sistemiyle ve kültürel bağlamla kurduğu ilişkiyi ifade etmektedir. Yaşlı bireyler inanç sistemlerinin etkisiyle uyumlu şekilde bu olayları “olması gereken” olarak yorumlayarak psikolojik yüklerini hafifletebilir. Bu bağlamda inanç, bireyin çevresiyle kurduğu uyumu destekleyen koruyucu bir faktör hâline gelir.

Max-Neef'in temel insani ihtiyaçlar kuramına göre değerlendirildiğinde yaşlı bireylerin depremi kader olarak görmeleri ve dua ederek teselli bulmaları, özellikle kimlik ihtiyacına işaret etmektedir. Kader inancı yaşanan felaketi zihinsel olarak anlamlandırma ve kabullenme aracı olurken dua etmek, bireyin içsel huzurunu destekler, umut duygusunu güçlendirir ve psikolojik denge sağlar.

Yaşlı bireyler arasında psikolojik destek arayan ya da ilaç kullanımı ile deprem sonrası sürecin travmatik etkileriyle baş etmeye çalışan katılımcılar bulunmaktadır.

“Ben orada psikologa gittim psikiyatriye gittim. Bursa'da gittim. Ben ondan sonra daha çok korktum. İlaç verdi doktorla konuştuk götürdü beni oğlum. Oturduğum yerde uyuyakalıyordum.”
K3, yaş 78

“Gece boyunca sabaha kadar ben böyle ödüm kopuyordu. Bir ses geldi mi hemen bir daha olacak diye. Sonra aradan bir zaman geçti halsiz düşünce çocuklar dedi bir alerji ilacı var uyku yapıyor onu verdi bana ondan sonra uyumaya başladım.” K2, yaş 64

Psikolojik destek aramak, ekolojik açıdan çevresel erişim ve sistemin sunduğu kaynaklara bağlıdır. Hareket kısıtlılığı ve hizmetlere erişim problemleri de engel faktörleri arasında görülebilir. Bu nedenle psikolojik destek hizmetlerinin genç odaklı değil yaşlı bireylere yönelik olarak da planlanması gereklidir. Max-Neef'in yaklaşımına göre bu davranış korunma, duygulanım ve anlayış ihtiyacının karşılanması olarak değerlendirilmektedir.

2.3. Yerel ve merkezi yönetimlere yönelik eleştiriler

Depremi yaşamış yaşlı bireylerin yerel ve merkezi yönetimlere dair eleştirileri, afet sürecinde karşılaştıkları ihmal, belirsizlik ve yetersizlik deneyimlerinin bir yansımasıdır. Bu eleştiriler; barınma alanlarının yetersizliği, bilgi akışındaki karmaşa, yardım süreçlerindeki aksaklıklar ve denetim eksikliklerine yönelik ciddi bir güvensizliği ortaya koymaktadır. Yaşlı bireylerin özellikle kendi ihtiyaçlarının göz ardı edildiğini hissetmeleri, afet sonrası toparlanma sürecinde destek görme beklentilerinin boşa çıkmasıyla birleşmiş, bu da kamu kurumlarına yönelik hayal kırıklığını derinleştirmiştir. Tema yaşlıların hem fiziksel hem de duygusal güvenliğinin sağlanmasına dair beklentilerinin karşılanmadığı bir süreci görünür kılmaktadır.

“Çoğu insan daha konteynerlerde kalıyor ya yani Allah yardım etsin ya konteynerde kalmak öyle kolay değil...” E7, yaş 67

“2 saat geçti Maraş'ta olduğu ortaya çıktı fakat bu kadar telefonlar var nasıl siz hemen bilmiyorsunuz deprem nerede olmuş?... yani basın da yanlış bilgi verdi... 2 saat 3 saat sonra yavaş yavaş dediler 100 kişi ölmüş, 200 kişi ölmüş. Ya ne 300 kişi ne 400 kişi yani 55.000'i buluyor yaklaşık. Çok zayıftı çok yani böyle bir teknoloji çağında çok geç haberdar olduk.” E7, yaş 67

“Ne bir devlet insanı geldi bize bir kapı çaldı ne dediler açsınız ne dediler toksunuz. Ne dediler açsınız ekmeğiniz suyunuz var mı? Yatacak yeriniz var mı yok mu? Hiç kimse Allah için bir devlet adamı gelip kapımızı çalmadı... Devlet bizi sormadı hiçbir ihtiyacımızı karşılamadı. Hiç kimse kapımızı çalmadı kendi imkanlarımızla evde ne varsa yanımıza ne aldıysak.” K3, yaş 78

Yaşlı bireylerin afet yönetimi süreçlerine dair eleştiriler ekolojik yaklaşıma göre birey ile sistem arasındaki kopukluğu göstermektedir. Afet sonrası yardımların geç ulaşması, yardım verilmemesi, iletişim eksiklikleri ve karar alma süreçlerinde yaşlıların göz ardı edilmesi makro düzeyde planlamaların kapsayıcı olmadığını düşündürmektedir. İhtiyaçlar hiyerarşisine göre bu durum özellikle yaşamı sürdürebilme, katılım ve korunma ihtiyaçlarının karşılanmadığına işaret eder. Yaşlı bireylere gerekli yardımların sağlanmaması dışlanmış hissetmelerine yol açabilmektedir.

“Allah'ın dediği olur ama tedbirli olmak lazım bir türlü bizim yönetimlerimiz düzgün çalışmıyorlar yani çalışsalar böyle mi olur? Yapmaları bütün denetimleri sağlam yapmaları yani şimdi adam geliyor bir inşaat yapıyor onun sürekli denetlenmesi lazım betonu nasıl kullanıyor demiri nasıl kullanıyor bunları şey yapmıyorlar yani denetlemiyorlar ya da adam üç beş kuruş cebine koyuyor çekip gidiyor.” E7, yaş 67

“Herhangi bir yardım gelmedi kendimiz karşıladık. O 10000 TL'yi de almadık. Aşağı taraf aldı burası almadı (hasar yardımı).” K1, yaş 78

Deprem öncesinde yeterli önlemlerin alınmadığına dair yaşlıların dile getirdiği şikâyetler, ekolojik yaklaşıma göre bireyin fiziksel ve sosyal çevresinin güvenlik sağlamadığını ve sistemsel eksikliklerin doğrudan hayatı tehdit ettiğini göstermektedir. İnsanlar yaşadıkları evlerin yapımındaki denetim mekanizmalarının işlevselliği sorgulamaktadır. Bu güvensizlik durumu Max Neef'in yaklaşımına göre korunma ve yaşamsal ihtiyaçlar kategorisinde ciddi bir eksiklik anlamına gelmektedir çünkü bireyin hayatta kalma hakkı risk altındadır.

2.4. Beklentiler ve çözüm önerileri

Depremi yaşamış yaşlı bireylerin ifadeleri yalnızca geçmişe dair bir anlatı değil aynı zamanda geleceğe dair umut ve beklentileri de içermektedir. Bu tema yaşlı bireylerin güvenli, erişilebilir ve ihtiyaçlarına uygun yaşam alanlarına duydukları özlemi, umutsuzlukla karışık beklentilerini ve desteklenmeye yönelik taleplerini yansıtmaktadır. Aynı zamanda yaşananların tekrar etmemesi için ortaya konulan çözüm önerileri; denetimlerin artırılması, yapıların depreme dayanıklı hale getirilmesi ve afetlere hazırlık kültürünün güçlendirilmesi gibi somut taleplerle şekillenmiştir. Bu tema yaşlı bireylerin çözümün bir parçası olma isteklerini de ortaya koymaktadır.

Yaşlı bireyler yüksek katlı binalarda oturmak istemediklerini, müstakil evlerde yaşamayı istediklerini ya da köye geri dönmek istediklerini ifade etmişlerdir. Yaşlı bireylere uygun olan yani yaşlı dostu evlerde yaşamayı istemektedir. Katılımcılar arasında 8. katta yaşadığı için dışarı çıkamayan, ayaklarının ağrısından merdiven kullanmadığı için depremde bile inmeyen yaşlılar bulunmaktadır. Bu katılımcılar aslında uygun şartlar altında barınıyor olsalar dışarı çıkmak istediklerini ifade etmişlerdir.

"Keşke binada böyle asansör olsaydı asansör yapsaydı. Benim istemem şudur bir arabam olsa aşağıya yavaş yavaş inerim. Yürüyemiyorum değnekler olmasa...buradan bir yere gitmem mümkün değil." E1, yaş 81

Yaşlılara uygun evler her zaman gerekli bir durum olmakla birlikte deprem sonrası önemi daha fazla vurgulanmaktadır. Deprem anında hızlı hareket edemeyen hem bireysel özellikleri hem de evin fiziki yapısından kaynaklı evinden hiç çıkamayan ve camiye, bankaya vs. gitmek için evini terk edemeyen yaşlılar bulunmaktadır. Bu durum yaşlıların sosyal hayata katılımını engellemekte ve onları geri plana atmaktadır.

Yaşlı katılımcılar barınma ihtiyacını güvenli, sağlam ve yaşlıların fiziksel koşullarına uygun evlerde yaşamak olarak tanımlamışlardır. Ekolojik yaklaşıma göre; fiziksel çevre güven vermediğinde bireyin tüm yaşam dengesi etkilenebilir. İhtiyaçlar kuramında bu ihtiyaç özellikle korunma ve yaşamı sürdürebilme ihtiyacıyla doğrudan ilgilidir.

"Sahip çıksınlar bize bir ambulans gelebilir bizi götürebilir. Bir araba kapıya gelebilir. Mesela bir belediyeden sosyal yardımlaşma dan biri gelebilir en azından bizlere sahip çıkabilirler...Nereden baksan 70-80 yaşındayız kızım, birinin elimizden tutması lazım. Çocuklarım yanımda yok şimdi mesela. İhtiyacım var...Çocuklarımız gibi onların da bizi arayıp sormaları lazım." K3, yaş 78

Yaşlı bireyler deprem deneyimlerinden yola çıkarak çözüm önerilerinde bulunmuşlar ve inşa edilen yapıların denetimlerinin iyi yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

"Yapmaları bütün denetimleri sağlam yapmaları yani şimdi adam geliyor bir inşaat yapıyor onun sürekli denetlenmesi lazım betonu nasıl kullanıyor demiri nasıl kullanıyor bunları şey yapmıyorlar yani denetlemiyorlar ya da adam üç beş kuruş cebine koyuyor çekip gidiyor." E7, yaş 67

Katılımcıların bu önerisi sağlam ve uygun yapılmayan binaların depremde nasıl bir felakete yol açtığını fark etmelerine dayanabilir. Yaşamı sürdürebilme için güvenli konutlarda ikamet etmek ve barınmak her insanın temel ihtiyacı olarak görülmektedir. Katılımcılar genel olarak depreme hazırlıklı olunması ve bunun için öncelikle sağlam konutlar yapılması, denetimlerin sıklaştırılması ve usulüne uygun yapılması gibi önerilerde bulunmuşlardır. Çözüme yönelik sunulan bu öneriler yerel ve merkezi yönetimlerin kararı ve uygulamasıyla yapılması beklenen çalışmalardır.

Sonuç

Bu araştırmanın temel amacı 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında yaşlı bireylerin afet deneyimlerini, yaşadıkları zorlukları ve beklentilerini çok boyutlu biçimde incelemektir. Araştırmadan elde edilen bulgular, afet süreçlerinin yaşlı bireyler üzerindeki etkilerinin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur. Deprem anında yaşananlar teması kapsamında, yaşlı bireylerin deprem anında yoğun korku, çaresizlik ve belirsizlik duyguları yaşadıkları; fiziksel kısıtlılıklarının acil durum tepkilerini sınırladığı görülmüştür. Deprem anında yaşlı bireylerin yoğun korku, panik ve çaresizlik duyguları yaşadıkları, özellikle yalnız yaşayanların yanlarında birisinin bulunması halinde bu duyguların azaldığını ifade ettikleri görülmüştür. Bu durum yaşlı bireylerin afet anlarında sosyal desteğe duydukları ihtiyacı ortaya koyarken, aynı zamanda afet bilincinin yeterince gelişmemiş olması nedeniyle acil durumlara müdahalede yetersiz kaldıklarını ve gerekli tepkileri veremediklerini göstermektedir. Deprem sırasında yaşanan fiziksel ve duygusal zorluklara ek olarak, bireylerin yaşadıkları evlerin hasar görmesiyle birlikte yaşam koşullarının olumsuz etkilendiği, ekonomik kaynaklarının sınırlı olması nedeniyle değişen ihtiyaçlara yanıt vermekte zorlandıkları tespit edilmiştir.

Deprem sonrası süreç temasından elde edilen bulgular, deprem sonrasındaki süreçte ekonomik sorunlar, barınma güçlükleri ve sosyal destek eksikliğinin yaşlı bireylerin uyum ve toparlanma süreçlerini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Deprem sonrası güvenli bir ortam arayışına giren yaşlı bireyler geçici olarak yer değiştirmiş ve kendilerini güvende hissedebilecekleri, fiziksel koşullarına uygun, yaşlı dostu ve tek katlı evlerde yaşama arzularını dile getirmiştir. Ancak bu süreçte temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çektikleri; barınma sorunları nedeniyle araçlarda, sokakta, camilerde, okullarda, kahvehanelerde ya da güvenli olduğunu düşündükleri diğer evlerde konaklamak zorunda kaldıkları belirlenmiştir. Konakladıkları bu geçici barınma alanlarının yaşlı bireylerin özel gereksinimlerini karşılamada yetersiz kaldığı, fiziksel ve psikolojik olarak uygun olmayan koşullar sunduğu gözlemlenmiştir. Kahramanmaraş depremleri sonrası Diyarbakır’da yaşayan kadınlarla yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre barınma alanlarının yetersiz olduğu, temel ihtiyaçların karşılanması konusunda güçlükler yaşadıkları ve deprem sonrası uzun süre korku ve kaygı yaşadıkları ortaya çıkan sonuçlar arasındadır (Haymana, 2025). Bu çalışmada da buna benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Panuş ve Karadakovan (2023), “Afet ve Acil Durumlarda Yaşlıya Yönelik Hizmetlerin Planlaması” konulu makalesinde yaşlıların afet öncesi hazırlıkların yetersiz olmasından kaynaklı olarak barınma, kötü beslenme, ekonomik sıkıntılar vb. sorunlarla karşıya kaldığını ifade etmiştir. Bu bulgular bu çalışmanın da ortaya çıkardığı sonuçlar açısından birbiriyle örtüşmektedir. Yapılan bir çalışma yaşlı bireylerin yeni mekâna aidiyet geliştirme süreçlerinde karşılaştıkları zorlukları ortaya koymakta ve afet sonrası geçici barınma çözümlerinin yaşlıların ihtiyaçlarına göre planlanması gerektiğini savunmaktadır (Akyıldız vd., 2018). Sonuçlar açısından bakıldığında iki çalışma birbirleriyle örtüşmektedir.

Yaşlı bireyler, afet sonrası süreçte toplumsal sorunlarla karşı karşıya kalmış; yardımların adil dağılmadığını, kötüye kullanıldığını ve etik dışı davranışların ortaya çıktığını ifade ederek toplumsal yapıya ilişkin ahlaki değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Bu dönemde korku, kaygı ve üzüntü gibi duygular uzun süreli bir şekilde devam etmiş; yaşlı bireylerin eve girememe, uykusuzluk, tekrar deprem olacağına dair sürekli bir endişe duyma ve yaşadıklarını tekrar tekrar hatırlama gibi psikolojik belirtiler gösterdiği anlaşılmıştır. Day ve Jencik (2011), “Aging and Disaster: Coping in the Wake of Hurricane Katrina” başlıklı çalışmada, 2005 yılında yaşanan Katrina Kasırgası sonrası yaşanan sel felaketini yaşayan yaşlı bireylerin deneyimlerine odaklanmışlardır. 65 yaş ve üzeri katılımcıların mülk kaybı ve sağlık hizmetlerine erişimde sorun yaşamalarına rağmen, duygusal olarak daha dirençli olduklarını ve travma sonrası psikolojik stres düzeylerinin beklentiden farklı olarak düşük olduğunu ortaya koymuştur. Sonuçlar açısından bakıldığında bu çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmediği görülmektedir.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen yaşlı bireylerin, bu zorlu süreci atlatabilmek adına çeşitli baş etme mekanizmaları geliştirdikleri, özellikle inanç temelli yaklaşımların ön plana çıktığı görülmüştür. Depremi kader olarak görme, dua etme gibi yöntemlerle içsel bir rahatlama sağladıkları ve dinin bu tür travmatik olaylarla baş etmede koruyucu bir unsur olarak işlev gördüğü sonucuna varılmıştır.

Üçüncü tema çerçevesinde, yerel ve merkezi yönetimlerin afet yönetimine ilişkin yetersizlik algısı, yaşlı bireylerin güven duygusunu zedelemiş ve kamusal desteğe yönelik eleştirileri artırmıştır. Öte yandan geçici barınma alanlarının kapasitesinin talebi karşılamada yetersiz kalması, yaşlıların ihtiyaçlarının karşılanmasını daha da güçleştirmiş; aynı zamanda, medya aracılığıyla sağlanan bilgi akışındaki eksiklikler ve güvensizlik, kamuoyunun doğru ve zamanında bilgiye ulaşmasını engelleyerek belirsizlik ve panik ortamını artırmıştır. Binaların yapım sürecinde gerekli denetimlerin yapılmaması, yapıların depreme dayanıksız inşa edilmesine neden olmuş, bu da can kayıplarını artıran temel faktörlerden biri hâline gelmiştir. Yaman (2025), Türkiye’de afet yönetim sisteminde merkezîyetçi yapının uygulanabilirliği zayıflatıldığını ve yerel yönetimlerin sorumluluk paylaşımında etkisiz bırakıldığını belirtmektedir. Bu değerlendirme bu çalışmada yer alan “yerel ve merkezi

yönetim eleştirileri” temasıyla doğrudan ilişkilidir. Özellikle barınma süreçlerinde yaşlılara yönelik hazırlığın yetersiz olduğu yönünde eleştiriler dikkat çekicidir. Bu durum Taşcı ve Gökçe’nin (2023) Kahramanmaraş bölgesine yönelik araştırmasıyla benzerlik göstermektedir. Söz konusu çalışmada da yaşlı bireylerin tahliye ve barınma süreçlerinde özel ihtiyaçlarının çoğunlukla karşılanamadığı vurgulanmıştır.

Beklentiler ve çözüm önerileri teması yaşlı bireylerin afet sonrası dönemde öncelikli olarak barınma, sağlık hizmeti ve psikososyal destek alanlarında çözüm odaklı beklentiler taşıdıklarını ortaya koymuştur. Tüm bu bulgular, afet yönetimi politikalarının yaşlılık perspektifinden yeniden ele alınması, sosyal hizmet uygulamalarının yaşlı bireylerin ihtiyaç ve beklentilerine duyarlı biçimde geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Yaşlı bireyler, yaşadıkları bu çok katmanlı olumsuzluklar nedeniyle hem afet sürecine dair hem de yaşlılara yönelik politikalar konusunda umutsuzluk yaşamakta; bu umutsuzluk, toplumdan ve devletten beklentilerini dile getirme biçimlerinde açıkça görülmektedir. Kendilerine geçmişte olduğu gibi saygı gösterilmesini ve yalnız bırakılmamayı talep eden yaşlı bireyler, yaşamlarının son dönemlerinde güvende ve desteklenmiş hissetmeyi arzulamaktadır. Katılımcıların büyük bölümü, yaşadıkları travmatik deneyimin ardından yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikososyal düzeyde de desteklenmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Özellikle “yalnız bırakıldık” ve “kimse halimizi sormadı” gibi ifadeler, sadece temel ihtiyaçlara değil, duygusal destek beklentisine de işaret etmektedir. Bu bulgu Breen vd. tarafından (2024) yapılan çalışmanın sonuçları ile örtüşmektedir. Raporda, afet sonrası yaşlı bireylerin ruhsal iyilik halinin korunmasında sosyal ağların sürdürülmesinin hayati önem taşıdığı vurgulanmaktadır.

Araştırma bulguları, yaşlı bireylerin deprem sonrası özel bir hizmete erişimlerinin oldukça sınırlı olduğunu ve bu durumun, onların afet süreçlerindeki kırılganlıklarını daha da artırdığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, afet öncesi risk değerlendirmelerinde yaşlı bireylerin özgün ihtiyaçları (hareket kısıtlılığı, kronik hastalıklar, yalnızlık, sosyal destek eksikliği vb.) dikkate alınarak bireysel destek planları geliştirilmelidir. Afet anında hızlı karar alabilen uzman ekiplerin içinde sosyal hizmet uzmanlarının da yer alması sağlanmalı ve bu uzmanlar, yaşlıların ihtiyaçlarının tespiti ile yönlendirilmesi süreçlerinde aktif rol oynamalıdır. Yaşlı bireylerin bilgiye ve yardıma erişimlerini kolaylaştırmak amacıyla, yaş dostu ve engelliliğe duyarlı iletişim sistemleri tasarlanmalı; afet yönetim politikalarının oluşturulmasında sosyal hizmet uzmanlarının daha etkin bir şekilde yer alması teşvik edilerek, yaşlı dostu afet planlamalarının hayata geçirilmesi için savunuculuk faaliyetleri yürütülmelidir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara bakıldığında yaşlıların doğal afet süreçlerinden bireysel özellikleri, demografik özellikler vb. sebebiyle farklı şekilde etkilendikleri bulunmuştur. Araştırmacılar yaşlılarla ilgili benzer özellik gösteren gruplarla çalışmalar yapabilir. Örneğin belirli gelir düzeyinin altında yaşayan yaşlılar, hareket kısıtlılığı fazla olan ya da engelli olan yaşlılar konusunda nitel çalışmalar yapılarak afetlerden etkilenme durumu incelenip hizmet sunulmasına katkıda bulunulabilir. Elde edilen bulgulara göre yaşlı bireylerin psikolojik destek arama konusunda yeterli katılım göstermedikleri anlaşılmıştır. Bu durumun nedenlerini derinlemesine irdeleyen çalışmalar yapılarak yaşlılara yönelik eğitim ve hizmet sunulması konusunda yol gösterici olabilir.

Araştırma sonuçlarına göre yalnız yaşayan yaşlılar depremden daha çok korktuklarını ve yanlarında birini istediklerini ifade etmiştir. Yalnız yaşayan yaşlılara yönelik afetlerde sosyal destek mekanizmalarının önemine vurgu yapan çalışmalar yapılabilir. Elde edilen bulgular arasında katılımcılar arasında bakım yükümlülüğü olan yaşlılar dikkat çekmiştir. Elde edilen verilere göre yaşlı bireylerin yakın çevresinde bulunan sistemlerle ilişkisi ne kadar kuvvetliyse sorunlarla baş etme kapasitelerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bağlam kapsamlı bir nicel araştırma ile daha derinlemesine araştırılabilir.

Sonuç olarak bu çalışma doğal afetlerin yaşlı bireyler için yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik, ekonomik ve sosyal yönlerden oldukça zorlu süreçler olduğunu ortaya koymakta; afet sonrası hizmetlerin sunumunda yaşlı bireylerin öncelikli ve kırılgan gruplar arasında değerlendirilerek erişilebilir, kapsayıcı ve sürdürülebilir destek mekanizmalarının geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

YAZAR BEYANI

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma Dicle Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı kararı Rektörlüğün 21.05.2024 tarih ve 709329 sayılı oluru ile uygun görülmüştür.

Yazar Katkıları: İki yazar da eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Ahmadi, S., Khankeh, H., Sahaf, R., Dalvandi, A., Hosseini, S. A. ve Alipour, F. (2018). How did older adults respond to challenges after an earthquake? A qualitative study in Iran. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 77, 189-195.
- Akdur, R. (2001). Afetlere hazırlık ve afet yönetimi. S. Esin vd. (Ed.), *Afetlerde sağlık hizmetleri yönetimi* içinde (ss. 1-39). Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı.
- Akyıldız, N. A., Gürboğa, Ş. ve Gürboğa, C. (2018). Yaşlı afetzedelerin geçici barınma ihtiyaçlarının karşılanması üzerine örnek bir çalışma: Kahramanmaraş Elbistan prefabrik huzurevi kompleksi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(41), 325-338. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.459109>
- Altındağ, Ö. (2017). *Diyarbakır'da yaşlı olmak: İhtiyaçlar, sorunlar ve hizmet beklentileri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ay, S. (2022). *Deprem mağduru yaşlılarda mekân aidiyeti: Elazığ ili örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Bilir, N. (2018). Yaşlılık, yaşlılık tanımı ve epidemiyolojik özellikler. A. Ertürk, A. Bahadır ve F. Koşar (Ed.), *Yaşlılık ve solunum hastalıkları* içinde (ss. 13-31). TÜSAD Eğitim Kitapları Serisi.
- Breen, K., Ru, S., Vandeweghe, L., Chiu, J., Heyland, L. ve Wu, H. (2024). If somebody needed help, I went over: Social capital and therapeutic communities of older adult farmers in British Columbia floods. *International Journal of Disaster Risk Science*, 15(2), 290-301.
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. *Readings on the Development of Children*, 2(1), 37-43.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev. Ed.). Siyasal Kitabevi.
- Day, C. L. ve Jencik, A. N. (2011). Aging and disaster: Coping in the wake of Hurricane Katrina. *Journal of Emergency Management*, 9(3), 23-36. <https://doi.org/10.5055/jem.2011.0058>
- Gitterman, A. ve Germanin, C. B. (1976). Social work practice: A life model. *Social Service Review*, 50(4), 601-610. <https://doi.org/10.1086/643430>
- Haymana, G. (2025). *6 Şubat depremlerini deneyimleyen kadınların yaşadığı sorunlar: Bağlar ilçesi örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Konak, A. ve Çiğdem, Y. (2005). Yaşlılık olgusu: Sivas huzurevi örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 23-63.
- Maanen, J. V. (1979). Reclaiming qualitative methods for organizational research: A preface. *Administrative Science Quarterly*, 24(4), 520-526. <https://doi.org/10.2307/2392358>
- Max-Neef, M. A., Elizalde, A. ve Hopenhayn, M. (1991). *Human scale development: Conception, application and further reflections*. The Apex Press.
- Merriam, S. B. (2023). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Panuş, Ü. ve Karadakovan, A. (2023). Afet ve acil durumlarında yaşlıya yönelik hizmetlerin planlaması. *Hastane Öncesi Dergisi*, 8(1), 119-128. <https://doi.org/10.54409/hod.1207982>
- Saldaña, J. (2023). *Nitel araştırmacılar için kodlama el kitabı* (A. Tüfekçi ve A. N. Şad, Çev. Ed.). Anı Yayıncılık.
- Şevik, A. E. (2023). Deprem ve yaşlılık: Psikososyal bir bakış. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 16(1), 49-57. <https://doi.org/10.46414/yasad.1292526>

- Taşcı, F. ve Gökçe, O. Z. (2023). 6 Şubat sonrası deprem bölgesinde yaşlılar: Mevcut durum, ihtiyaçlar ve öneriler. *Senectus*, 1(2), 271-291. <https://doi.org/10.26650/senectus.2023.1.2.0011>
- Teater, B. (2015). Sistem kuramı ve ekolojik yaklaşım. A. Karatay (Çev. Ed.), *Sosyal hizmet kuram ve yöntemleri: Uygulama için bir giriş* içinde (ss. 25-48). Nika Yayınevi.
- Yaman, M. (2025). Türkiye’de afet yönetim modeli: Merkezi sistem eksiklikleri ve yerel katılım. *Yeni Çağ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 201-223. <https://doi.org/10.4321/ycsbd.2025.142.201>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Zorbaz, O. ve Bilge, F. (2019). Suça sürüklenen çocukların değerlendirilmesinde ekolojik sistem yaklaşımının kullanımı: Olgu sunumu. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(44), 793-813. <https://doi.org/10.21560/spcd.v19i49119.506405>

Extended Abstract

Research Questions and Purpose

The earthquakes that struck Türkiye on February 6, 2023, centered in Kahramanmaraş and affecting 11 provinces, stand among the most devastating disasters in the nation's history. While these earthquakes caused massive physical destruction, they also created long-term social and psychological consequences for survivors. Older adults, due to their age-related health conditions, limited mobility, chronic illnesses, and reduced access to social support, represent one of the most vulnerable groups in such disasters.

This study aims to examine the lived experiences of older adults residing in Diyarbakır during and after the February 6 earthquakes. The primary objective is to explore the challenges they faced, the coping mechanisms they employed, and their perceptions of institutional responses. Furthermore, the study seeks to contribute to the development of age-friendly disaster management policies and social services. Drawing upon Bronfenbrenner's ecological systems theory, Max-Neef's human scale development model, and the anti-oppressive practice framework, the study emphasizes not only unmet physiological needs but also social, relational, and psychological dimensions of vulnerability.

Limitation

The study focuses exclusively on older adults aged 60 and above residing in Diyarbakır city center at the time of the February 6 earthquakes. Although Diyarbakır was not the epicenter, the city experienced significant structural damage and social impact. This geographical limitation restricts the generalizability of findings to other regions with different levels of destruction.

Additionally, the study is based on qualitative interviews with a relatively small sample size of 19 participants (10 women and 9 men). While this design allows for an in-depth exploration of experiences, it does not permit statistical generalization. Moreover, because participants were those who agreed to share their experiences, self-selection bias may have influenced the range of perspectives represented. The study also reflects experiences from a specific time frame following the earthquake, meaning that longer-term adaptation processes remain outside its scope.

Despite these limitations, the findings provide valuable insights into the multidimensional challenges faced by older adults in disaster contexts and highlight the urgent need for policy interventions.

Methodology

The study employed a qualitative research design, adopting a phenomenological approach to capture the subjective and lived experiences of older adults. A semi-structured interview form consisting of 25 short-answer and 11 open-ended questions was developed to explore participants' earthquake experiences in depth.

Data were collected through in-depth, face-to-face interviews with 19 older adults (10 women and 9 men) residing in the Diyarbakır city center. Participants were recruited using purposive sampling to ensure variation in age, gender, and living arrangements. The interviews focused on four dimensions: (1) experiences during the earthquake, (2) post-earthquake challenges, (3) evaluations of local and central government responses, and (4) expectations and proposed solutions.

All interviews were transcribed verbatim and analyzed using MAXQDA 24, a qualitative data analysis software. Through thematic analysis, four main themes were identified: Experiences During the Earthquake, Post-Earthquake Process, Criticism of Local and Central Authorities, Expectations and Proposed Solutions.

The analytical process was guided by Bronfenbrenner's ecological systems theory, which situates individual experiences within broader social and institutional contexts, and Max-Neef's human needs model, which frames vulnerabilities as multidimensional rather than solely material.

Results

The findings reveal that older adults experienced multidimensional problems both during and after the earthquakes. Health conditions and mobility restrictions prevented some from engaging in necessary escape behaviors at the time of the disaster. In the post-earthquake period, many encountered difficulties in accessing safe and adequate shelter, meeting basic needs, and adapting to temporary living conditions.

Participants reported that living alone amplified vulnerabilities, as they lacked immediate support during both the emergency and recovery phases. Conversely, family ties, marital status, and social roles functioned as protective factors that facilitated coping and resilience. Economic hardships were found to further exacerbate post-disaster stress, limiting access to medical care, food, and other essentials.

Thematic analysis also revealed strong criticism of local and central authorities. Participants highlighted inadequate preparedness, insufficient inspections, weaknesses in urban planning and construction regulations, and the lack of targeted support for older adults. Many emphasized the need for the construction of earthquake-resistant, age-friendly housing as a long-term solution.

From a broader perspective, the study underscores that older adults' experiences cannot be reduced solely to physical vulnerabilities. Unmet social and psychological needs -such as safety, belonging, and dignity- were equally salient in shaping their disaster experiences. The findings strongly suggest the necessity of integrating age-sensitive approaches into disaster management policies, ensuring that both immediate and structural interventions address the specific vulnerabilities of older populations.